

De buitenbeentjes waarvoor Het Zonnekind is opgericht.

Prof. Drs. C.F. van der Klauw, onderwijspsycholoog.

Voordracht gehouden bij de start van de activiteiten van de Stichting "Het Zonnekind"

Het Zonnekind wil sport en spel organiseren voor kinderen, die we buitenbeentjes zullen noemen. Daarvoor gebruiken we een vorm die we voor een deel ontleen aan Aikido, een Japanse bewegings- en verdedigingskunst, die gericht is op het bevorderen van de coördinatie tussen lichaam en geest, vergroting van zelfvertrouwen en zelfbeheersing, weerbaarheid en zelfbewustzijn, houding en attitude.

De Stichting wil spel en sport mogelijkheden scheppen voor kinderen die vaak aan de kant staan als hun leeftijdgenootjes met elkaar spelen of sporten. Ze staan aan de kant omdat ze niet durven mee te doen, omdat ze niet zo handig zijn, omdat ze er niet bij zijn met hun gedachten want ze denken aan andere dingen, omdat ze niet goed begrijpen wat er van ze gevraagd wordt in een spel- of sportsituatie, omdat ze zich niet kunnen of durven uiten en opgesloten zijn in een eigen wereld omdat ze geen moment stil kunnen zitten en ongeremd actief, boos of agressief zijn. Soms hebben deze kinderen zich emotioneel onvoldoende ontwikkeld of loopt hun intellectuele ontwikkeling achter. Soms zijn ze opstandig, extra stoer, moeilijk aanspreekbaar. Hun ontwikkeling is door allerlei oorzaken anders verlopen dan we zouden wensen. Het kan zijn door aangeboren oorzaken of veroorzaakt door de omgeving of door een combinatie van beide. Kortom het zijn kinderen waarover ouders zich zorgen maken want ze kunnen niet meekomen met hun leeftijdsgenootjes, ze worden geplaagd of gepest, ze zijn zo overactief of chaotisch dat ze zich niet kunnen aanpassen aan het tempo en de activiteiten van andere kinderen, ze hebben moeite met normale omgang met leeftijdgenootjes. Ouders weten vaak niet hoe ze deze kinderen tot actie kunnen brengen of juist afremmen.

Om welke kinderen gaat het?;

- Kinderen die hun aandacht niet kunnen richten, van de hak op de tak springen, snel afgeleid zijn, dagdromen, waarmee contact leggen moeilijk verloopt
- Kinderen, die onrustig en hyperactief zijn.
- Kinderen die angstig zijn en op zoek naar veiligheid, die in zichzelf zijn opgesloten, die bang zijn de verkeerde dingen te doen
- Kinderen, die opstandig gedrag vertonen. Zij willen alles onder controle houden. Zij reageren impulsief en vijandig in sociale situaties. De bedoelingen van de ander worden verkeerd beoordeeld: negatief, vijandig. Frustraties vaak gecombineerd met angst leiden tot een gebrek aan zelfcontrole.
- Kinderen, die moeite hebben zich verantwoordelijk te voelen voor hun eigen gedrag en de gevolgen daarvan. Zij schrijven het gevolg van hun gedrag overdreven toe aan de omgeving, aan anderen, aan toeval.
- Kinderen die in hun lichaamsbeweging en lichaamsbeleving achter lopen bij hun leeftijdsgenootjes.

Kinderen die hun aandacht niet kunnen richten, van de hak op de tak springen, snel afgeleid zijn, dagdromen, waarmee contact leggen moeilijk verloopt

Sommige kinderen hebben grote moeite om hun aandacht ergens bij te houden. Ze springen met hun aandacht van de hak op de tak. Aandacht is een belangrijk aspect van ons gedrag. Zonder aandacht kunnen we de dingen niet echt waarnemen en ook niet in ons opnemen.

Een belangrijk verschijnsel in de waarneming is het feit dat wij gegevens selecteren. We zien niet alles, horen niet alles: wij richten onze aandacht op bepaald informatie, op bepaalde objecten of gebeurtenissen in onze omgeving. Wat is dat voor een proces?

Aandacht is een van de oudste puzzels in de studie van het brein. Wat betekent "aandacht besteden aan iets". Onze aandacht richten op iets, zich kunnen / willen concentreren. Niet in staat om zijn aandacht te besteden aan iets door verveling, gebrek aan interesse of vermoeidheid. Wat roept onze aandacht op? Hoeveel controle hebben we over onze aandacht. Zijn er sommige dingen die gemakkelijk aandacht trekken en andere niet?"

De term aandacht staat voor vele psychische verschijnselen. Wij gebruiken de term "aandacht" voor arousal: geprikkeld worden, oplettendheid, bewustzijn, gewaarworden. Soms vindt het snel plaats, soms geleidelijk. Soms is het als een reflex, soms hebben we de indruk dat wij aandacht kunnen controleren, ons kunnen concentreren op iets.

Aandacht is ook snel afgeleid. We moeten ons best doen om onze aandacht weer terug te brengen op ons eerdere aandachtspunt. Voor sommigen is dit een groot probleem. Ze zijn snel afgeleid en hebben moeite weer terug te keren naar het eerdere aandachtspunt en de aandacht daar op te blijven richten. Je krijgt moeilijkheden met je concentratie. Je moet inspanning verrichten om je aandacht er bij te houden.

Normaal gesproken richten we onze aandacht op een heel klein onderdeel uit onze omgeving. Terwijl u hier zit te luisteren bent u zich niet bewust van het meeste in uw omgeving. U sluit u zelf af voor heel veel visuele en auditieve prikkels in uw omgeving. Stel nu eens dat u dat niet goed kunt. Dat de hele omgeving zich aanhoudend aan u opdringt en u niet in staat bent uw aandacht te richten op iets specifiek. Of dat u bij elke storing uw aandacht niet terug kunt brengen op hetgeen u eerst in uw aandacht hebt, dat u niet gedurende langere tijd uw aandacht op iets gericht kunt houden, u niet kunt concentreren. In dat geval bent u niet de baas over uw omgeving maar is de omgeving de baas over u.

Concentratie is dus je aandacht richten op iets of iemand en je afsluiten voor andere prikkels in je omgeving. Concentratie moet je leren. Het is een mentaal proces. Je moet leren zo aandacht aan iets of aan een taak te besteden en je zo af te sluiten voor andere afleiders in je omgeving dat je uitsluitend met die waarneming, die taak bezig blijft. Sommige kinderen hebben daar grote moeite mee. Ze springen van de hak op de tak. Zijn chaotisch. Daardoor zijn ze onrustig, vaak ook angstig omdat zij merken dat ze hun omgeving niet de baas zijn. Contact leggen met die kinderen is vaak ook moeilijk. Je zegt iets tegen ze en je denkt dat ze luisteren en begrijpen wat je zegt. Maar dan merk je dat hun aandacht alweer weggefladderd is naar iets heel anders. Ze hebben weinig aandacht voor details, letten niet op, maken hun werk niet af, ruilen de ene bezigheid in voor een andere. Vergeten afspraken. Moeite hebben met concentratie leidt ook vaak tot dagdromen: je gedachten de vrije loop laten, geen inperking opleggen of kunnen opleggen aan de gedachten, die bij je opkomen.

De oorzaken van concentratie problemen kunnen zeer uiteenlopend zijn. Daar gaan we hier niet op in. In heel veel gevallen bewijst je deze kinderen een dienst met een heel simpele, goed georganiseerde en overzichtelijke omgeving, waarin weinig veranderingen optreden. En door ze te trainen hun aandacht op iets te richten en die aandacht enige tijd vast te houden.

Kinderen, die onrustig en hyperactief zijn.

Sommige kinderen zijn onrustig. Ze friemelen, bewegen zenuwachtig met handen en voeten, wiebelen, kunnen niet stil blijven zitten. Ze staan vaak op, lopen heen en weer. Ze rennen rond, klimmen op van alles. Ze kunnen zichzelf maar moeilijk vermaken. Ze blijven niet rustig spelen, maar willen steeds weer iets anders, praten veel, maken lawaai, kortom het zijn bromtollen en duikelaars. En dit gedrag vertonen ze vooral in situaties waarin de omgeving van ze verlangt dat ze rustig moeten zijn.

Ze zijn overactief en daarbij ook vaak impulsief. Ze reageren direct op iets dat gebeurt in hun omgeving. Ze kunnen niet wachten, gooien hun antwoord er direct uit nog voordat de vraag helemaal gesteld is.. Ze hebben moeite om op hun beurt te wachten, dringen zich op. Ze verstoren vaak het spel van andere kinderen en onderbreken het gesprek van anderen. Ze hebben moeite om naar instructies te luisteren en om instructies op te volgen. Ze gebruiken ongevraagd de dingen van andere kinderen. Vaak hangen ze de clown uit en zoeken ze spannende situaties op of ondernemen ze fysiek gevaarlijke activiteiten.

De omgeving vindt deze kinderen vaak ongehoorzaam en onhandelbaar: ze doen waar ze zin in hebben. En als ze zich gedwarsboemd voelen door bijvoorbeeld bevelen als "Hou daar mee op" reageren deze kinderen vaak agressief of voelen zich afgewezen. Ze kunnen niet meedoen als de andere kinderen, voelen zich negatief bejegend en kunnen hun energie niet kwijt.

Deze kinderen hebben grote behoefte aan een duidelijk gestructureerde omgeving en regelmatige reflectie op het eigen gedrag en de eigen intenties. Structuur van de ruimte waarin de kinderen verblijven, sociaal: duidelijke en overzichtelijke regels en afspraken, regelmaat en routine het stellen van grenzen, consequentie in de reactie op het gedrag van de kinderen en acceptatie van het kind. Reflectie: met het kind nagaan wat hij heeft gedaan en waarom en was de actie daarmee in overeenstemming, wat zouden de gevolgen kunnen zijn en hoe zou het in de toekomst anders moeten.

Kinderen die angstig zijn en opzoek naar veiligheid, die in zichzelf zijn opgesloten, die bang zijn de verkeerde dingen te doen

Er zijn kinderen, die angstig zijn. Zij trekken zich terug. Leggen heel moeilijk contact met andere leeftijdsgenootjes. Soms gaan ze wel om met veel jongere kinderen, die zijn niet bedreigend. Want ze zijn angstig en voelen zich heel gauw bedreigd.

Angst is een natuurlijke reactie als er gevaar dreigt. Wij duiken ook weg als er een gevaar op onze weg komt. Normaal gesproken proberen we zo goed mogelijk te reageren op een dreigende situatie. Dat kan gebeuren door het gevaar onder ogen te zien en daar een reactie op te geven of het gevaar trachten te ontvluchten. Als het gevaar echt dreigend en niet te keren is proberen we te vluchten, Denk aan alle mensen die uit een oorlogsgebied proberen te vluchten.

Maar soms is een situatie zo dreigend dat we menen dat vluchten onmogelijk is. We worden dan zo angstig dat we als het ware verlamd raken. We durven niet meer te bewegen, vluchten kan niet meer. We staan aan de grond genageld.

Dreiging heeft te maken met onze waarneming van de situatie. Normaal gesproken vinden wij een situatie niet zo snel bedreigend. Kinderen vinden situaties veel sneller bedreigend. Dat kan door allerlei oorzaken gebeuren: omdat ze een situatie niet zo gemakkelijk kunnen overzien, omdat ze vaak gemerkt hebben dat een situatie gevaar opleverde, of omdat ze vaak gehoord hebben dat bepaalde situaties echt gevaarlijk zijn, omdat ze door hun omgeving bang gemaakt worden, of omdat de buitenwereld nu eenmaal als dreigend wordt ervaren, omdat ze weinig vertrouwen hebben in zichzelf, omdat ze bang zijn dat ze iets niet kunnen of niet goed kunnen.

Dreiging van een niet te hanteren situatie roept angst op. Dit gebeurt als kinderen ervaring hebben met taken die ze niet kunnen uitvoeren of waarvan ze menen dat ze boven hun macht liggen, terwijl de omgeving vindt dat ze het wel zouden moeten kunnen. Kinderen kunnen dan niet voldoen aan de verwachtingen van de omgeving: van de ouders, de onderwijzer. "Jan je kunt het wel, even je best doen." "Als je geen kampioen wordt durf ik mij hier nooit meer te vertonen". Hier ligt de oorzaak van veel schuldgevoelens: het teleurstellen van de ouders, eigenlijk had ik het moeten kunnen. "Mijn pa

kon het ook." "Ik ben niet goed genoeg". Zo ontstaat een gevoel van ontoereikendheid en tekort schieten. "Ik ben tweede rangs". En zo ontstaat daardoor een negatief zelfbeeld.

Ze kunnen dan ook faalangstig worden: ze durven niet meer, hun zelfvertrouwen is verdwenen. Deze kinderen kruipen in hun schulp of om hun faalangst te camoufleren gaan ze zich onverschillig gedragen: ze doen of ze niet geïnteresseerd zijn in die taak of ze bluffen dat die taak te gemakkelijk voor ze is

Bij angst verandert de hartslag, de spieren spannen zich, de ogen worden vaak gesloten, soms gecombineerd met een gevoel van misselijkheid, slapeloosheid. Dit alles verhindert dat er op adequate en effectieve manier gereageerd kan worden op de omgeving. Het betekent verlies van de controle over de situatie, niet in staat zijn de normale problemen en probleempjes op te lossen.

Soms heeft angst geen direct aanwijsbare oorzaak. Het is een bewust of onbewust gevoel van dreigend gevaar, zonder dat we direct kunnen aanwijzen wat er zo gevaarlijk is in de situatie. We spreken dan van een gegeneraliseerde angst reactie. Het berust op bepaalde kenmerken van de omgeving, op fantasieën over wat er kan gebeuren of het berust op woorden of symbolen die op de een of andere manier verbonden zijn of betrekking hebben op een dreiging. (De gedachte dat er een rat in je slaapkamer loopt)

Een angstige reactie hangt niet alleen af van de situatie: de ene persoon is angstiger dan de andere. De oorzaak daarvan kennen we niet maar uit onderzoek weten we dat bepaalde mensen nu eenmaal sneller en vaker een angstreactie hebben

Angst maakt leren moeilijker, vooral als het gaat om complexe leertaken, zoals kinderen die krijgen op school. We zien dan ook dat kinderen ontwijkend gedrag gaan vertonen. De angst voor falen wordt ontweken door de leertaak niet of slechts gedeeltelijk uit te voeren. Angstige kinderen hebben ook moeite contacten te leggen met leeftijdgenootjes. Ze zijn vaak eenzaam en hebben weinig vriendjes.

De reactie op angst kan naar buiten of naar binnen gericht worden. Als je te maken hebt met een extravert kind, een kind dat gemakkelijk naar buiten reageert, dan zul je, als zo'n kind angstig is, vaak agressief gedrag zien. De meeste kinderen zullen hun angst naar binnen richten: de angst leidt tot terughoudendheid in het gedrag, afwachten en hulp zoeken. Zo'n kind moet geholpen worden in de richting van: "ik kan het". Als te veel en te lang te hulp geschoten wordt dan wordt de afhankelijkheid steeds groter. Dat kan op den duur leiden tot wat in de psychologie genoemd wordt: aangeleerde hulpeloosheid. Het kind gaat er al vanuit dat het wel geholpen zal worden, elke drang tot zelfstandigheid, verantwoordelijkheid voor eigen gedrag en eigen initiatief verdwijnt dan

Kinderen die moeite hebben met contact leggen en om te gaan met leeftijdgenootjes.

Sommige kinderen hebben moeite om contact te leggen met andere kinderen, om met andere kinderen te spelen. Sommige kinderen willen de baas spelen, andere kinderen zijn te meegaand, ze laten over zich lopen. Kinderen moeten leren om met andere kinderen om te gaan. In het eigen gezin hebben ze vaak een centrale rol. Alles draait om ze. Dan komen ze op school of op straat en daar zijn andere kinderen, die thuis ook een centrale plaats innemen. "Durf je te vragen of je mee mag doen? Ik zal toch wel kunnen bepalen wat we gaan doen?" Langzaam maar zeker moeten kinderen sociale vaardigheid ontwikkelen. Ze moeten leren hoe ze contacten moeten leggen. Ze moeten leren waar hun eigen grenzen liggen. Ze moeten andere kinderen als gelijkwaardig leren zien: kinderen met eigen verlangens, verwachtingen, mogelijkheden en gevoelens.

Kinderen hebben verwachtingen ten opzichte van elkaar. Ze komen niet als blanke pagina's tussen hun leeftijdgenootjes. Ze hebben al veel ervaring op gedaan in het eigen gezin. Sommige kinderen hebben broertjes en zusjes, sommige kinderen komen uit onvolledige gezinnen, in het leven van

alledag missen ze een vader of een moeder. Sommige kinderen komen uit een gezin waar duidelijke grenzen aan hun gedrag gesteld worden, andere komen uit gezinnen waar alles is toegestaan. Sommige kinderen hebben duidelijke voorbeelden in hun omgeving gezien, andere niet. In sommige gezinnen wordt respect voor anderen van meet af aan aangeleerd. Kinderen verschillen in intelligentie. Sommige kinderen zijn op de een of andere manier gehandicapt. Sommige kinderen zijn spontaan, andere kinderen zijn meer teruggetrokken, sommige durven alles, zien nergens gevaar in, andere staan aan de kant en durven zich nauwelijks te verroeren.

In deze mengkroes moet een kind zijn weg leren vinden, moet hij leren geven en nemen, moet hij zelfvertrouwen ontwikkelen om met andere kinderen zinvol te kunnen functioneren. Maar het kind start met een heel scala aan opvattingen en verwachtingen en die bepalen aanvankelijk en soms zeer langdurig een belangrijk deel van zijn sociale gedrag.

Ook wij als volwassenen functioneren vanuit ingebakken opvattingen en verwachtingen. Een klein raadseltje. Een vader zit met zijn zoontje in de auto. Ze krijgen een ongeluk. De vader is op slag dood. Het zoontje wordt met de ambulance naar het ziekenhuis gebracht. Daar op de operatietafel schrikt de chirurg en zegt: O dat is mijn zoontje. Is hier sprake van een stiefvader, een donovader, een homostel, is de jongen het product van een buitenechtelijke relatie? Geen van alle: de chirurg is de moeder van het kind. Dit voorbeeld *) illustreert hoe sterk ons gedrag beïnvloed wordt door aannamen die als vaste schema's in ons hoofd zitten. We hebben een hoeveelheid georganiseerde kennis in ons hoofd zitten over allerlei situaties. Als we in een restaurant binnen komen verwachten we niet dat de ober op zijn kop gaat staan. Als we bij de fysiotherapeut komen verwachten we niet dat hij een maaltijd serveert.

Wij hebben verwachtingen over situaties en personen met wie we in contact komen. Dat hebben kinderen ook. Die hebben ze overgenomen van het ouderlijk huis. Ze hebben ook opvattingen, verwachtingen over zichzelf. Deze opvattingen en verwachtingen sturen hun gedrag. De opvattingen die wij hebben over drugsverslaafden sturen ons gedrag. De verwachtingen die kinderen hebben over andere kinderen sturen hun gedrag. Ze werken als een soort schijnwerper.

Kinderen moeten vaardigheden ontwikkelen in het leggen en onderhouden van sociale contacten. Wat kan wel en wat niet kan. Een kind moet leren luisteren naar andere kinderen. Het moet de gevoelens en wensen van andere kinderen leren herkennen. Contact leggen betekent elkaar aankijken, naar de ander luisteren.

Bij sommige kinderen verloopt dit heel soepel, Ze kunnen gemakkelijk aansluiting vinden bij andere kinderen. Andere kinderen moeten daar bij geholpen worden door sturing en voorbeelden. Bij sommige kinderen is een contact met een leeftijdsgenootje erg exclusief. Er is geen ruimte voor andere kinderen. Hierdoor ontwikkelt zich een erg eenzijdige sociale vaardigheid.

Het is extra moeilijk als kinderen andere kinderen proberen te overschreeuwen, ruzie maken of dominant gedrag vertonen. Dit is vooral moeilijk als het niet alleen om verbaal gedrag gaat maar de woorden nog aangevuld worden met slaan en schoppen. Inzicht in dit gedrag en zicht op de gevolgen van dit gedrag is nodig om dit gedrag te doorbreken.

Kinderen, die opstandig gedrag vertonen. Zij willen alles naar hun hand zetten en alles onder controle houden. Zij reageren impulsief en vijandig op sociale situaties. De bedoelingen van de ander worden verkeerd beoordeeld: negatief, vijandig. Frustraties vaak gecombineerd met angst en een gebrek aan zelfcontrole leiden tot dit opstandig en agressief gedrag.

We hebben hier te maken met het kunnen omgaan met frustraties en met zelfcontrole.

Frustratie ontstaat als gedrag, dat op een bepaald doel gericht is, wordt geblokkeerd. Het doel lijkt niet bereikbaar of pas na veel tijd (men wil niet wachten) of na veel inspanning (men is niet bereid de gevraagde inspanning te leveren). Er kan ook sprake zijn van eigen incompetentie: het lukt maar niet om de veters van je schoenen te strikken, je kunt maar niet lezen zoals andere kinderen lezen, je slaagt maar niet voor je rij examen.

Ook kunnen de omstandigheden het bereiken van een doel blokkeren. Je zit in de gevangenis, je zit in een oorlog situatie, je mag niet naar voetballen.

Frustratie heeft dus te maken met het hebben en hanteren van verwachtingen. Je verwacht bepaalde doelen te bereiken en het lukt niet. Naar mate de hoop en het verlangen om die doelen te bereiken groter is, is de frustratie ook groter. En hoe dichter dat men bij het nagestreefde doel denkt te zijn des te groter de frustratie als het niet lukt. Het niet-bereiken van zo'n doel zal in normale gevallen leiden tot aanpassing van het gedrag: beter opletten, een vaardigheid leren, uitstel van bevrediging, afzien van het beoogde doel. Maar heel vaak treedt er agressie op: met geweld het doel trachten te bereiken. Wij zien dat heel vaak al bij twee en drie jarigen. Via de ouders moet het kind leren op zijn frustraties aangepast en realistisch te reageren. Die opvoeding lukt vaak niet.

De opvoeder heeft te maken met de vanzelfsprekendheid in het gedrag van kinderen. Bij kinderen zie je vaak een vanzelfsprekende verwachting dat bepaalde dingen wel zullen lukken of dat bepaalde doelen wel bereikt zullen worden. Het gedrag van de volwassenen in de omgeving versterkt dit vaak. "Als ik nou maar doorzeur of vervelend doe, mag ik wel naar voetballen, of krijg ik wel nieuwe schoenen". En als het dan lukt wordt het agressieve gedrag de volgende keer nog sterker en in nog meer situaties toegepast. Beloning van het gedrag leidt tot meer van dit gedrag. Deze vorm van gedrag zal zich dan ook gemakkelijk naar andere situaties verplaatsen: naar de school, naar vriendjes of vriendinnetjes. Hier ligt de basis van veel agressie: geblokkeerde verwachtingen en onaangepaste reactie daarop. Een en ander gaat vaak met veel emoties gepaard.

Het gedrag wordt dan egocentrisch en onaangepast. Er wordt volgehouden, men moet en zal zijn zin krijgen. De ander, de ouder of vriendjes en vriendinnetjes worden niet meer als gelijkwaardige gezien. Ze zijn er alleen om je tegen te houden. Al heel snel is ook de empathie met anderen uit het gedrag verdwenen. Ze hebben weinig respect voor de rechten en gevoelens van anderen. Men moet en zal zijn zin krijgen. Als de tegenpartij te gevaarlijk lijkt of als men toch zijn zin niet krijgt zal agressie zich gemakkelijk op iets of iemand anders richten: de boel kort en klein slaan.

Ook zie je nog al eens dat het gedrag naar een kinderlijker niveau gaat: dreinen en zeuren op een wijze als kinderen van jongere leeftijd doen. Er treedt dus regressie op.

Zelfcontrole speelt een belangrijke rol in het hanteren van agressie. Zelfcontrole betekent in dit geval dat men af kan zien van directe beloning, van direct gelijk krijgen of zijn zin krijgen. Gebrek aan zelfcontrole leidt tot impulsief gedrag. Zelfcontrole houdt in dat het gedrag toekomst gericht is. De beloning voor een opleiding bereik je niet binnen een week. Dat duurt een lange tijd. Het aanleren van zelfcontrole vraagt oefening. Het is belangrijk dat in de opvoeding tussenstappen worden onderscheiden om een kind langzamerhand zover te brengen dat zijn gedrag toekomstgericht wordt en hij niet meer uit is op directe bevrediging en vervulling van alle wensen. Maar dat betekent wel dat een kind andere waarden moet leren aanvaarden. Hij moet op een andere manier tegen de dingen leren aankijken en zijn verwachtingen in overeenstemming brengen met toekomstige doelen en niet meer uit zijn op korte termijn succes. Veel van de moraliteit in ons gedrag hangt af van het feit of men zelfcontrole heeft.

Als kinderen excessief opstandig zijn, gepaard met agressie zie je vaak gedrag dat buitengewoon irritant is: grote mond, pesten, vijandigheid, negatief en dwars, driftig, overtreden van regels, geen gevolg geven aan verzoeken, klieren, anderen de schuld geven van eigen fouten en misdragingen,

snel boos en geïrriteerd raken, ruzie zoeken, wraakzuchtig zijn. In extreme gevallen zie je dan ook vaak lichamelijk geweld, Dit begint vaak met het slaan van leeftijdsgenootjes en ouders. Hier ligt vaak de oorsprong van veel hufteerigheid en geweld in onze samenleving.

Kinderen, die moeite hebben zich verantwoordelijk te voelen voor hun eigen gedrag en de gevolgen daarvan. Zij schrijven het gevolg van hun gedrag overdreven toe aan de omgeving, aan anderen, aan toeval.

Kinderen nemen de resultaten van hun eigen handelingen waar. Hoe competent vinden kinderen zichzelf of ander gezegd: waaraan schrijven kinderen hun succes of mislukking toe? Een redelijk normale volwassene kan de oorzaak van de gevolgen van het eigen gedrag goed inschatten: een bal in het vijandelijke doel schieten: een goede voetballer zal dit wijten aan zijn eigen competentie, iemand die nooit voetbalt zal zeggen dat hij geluk heeft gehad. Wijt je succes aan je eigen aanleg of vaardigheid of aan toeval/geluk? Wijt je mislukking aan de omstandigheden (de keeper stond in de weg) of aan je eigen ondeskundigheid: ik kan nog geen bal in de richting van het doel krijgen.

Wij zien bij heel veel kinderen een scheefgroei in het toeschrijven van de resultaten van het eigen gedrag. Dit kan liggen op zeer uiteenlopende gebieden: schoolprestaties, sport, sociaal succes bij vriendjes of vriendinnetjes of aardig gevonden worden. Dit kan zich uiten in een aantal vormen.

Mislukking ligt altijd aan anderen, aan de omstandigheden, aan pech, nooit aan jezelf. Daarmee wijs je dus verantwoordelijkheid voor het eigen gedrag af.

Of mislukking is altijd een gevolg van de eigen incompetentie: "ik kan er nu eenmaal niets van, ik zal het nooit leren, ik ben dom, bang, etc." Hier is dus sprake van het ontbreken van zelfvertrouwen en angstig gedrag.

Succes wordt soms terecht gezien als een gevolg van eigen competentie: ik heb die bal in het doel geschoten omdat ik goed ben in balspelletjes. Dit kan wijzen op een realistische inschatting van zichzelf. Het zelfvertrouwen en de zelfwaardering neemt hierdoor toe.

Soms wordt het hebben van succes altijd gezien als een gevolg van eigen vaardigheid, van eigen competentie. Een ander of de omstandigheden hebben er nooit aan bijgedragen. Dit leidt gemakkelijk tot grenzeloze zelfoverschatting. Daarmee blokkeer je in feite vele mogelijkheden om nieuwe dingen te leren, en ontwikkel je dominant en irritant gedrag ten opzichte van anderen..Bijvoorbeeld: op een vraag "Zal ik je helpen" als een kind bezig is met iets moeilijks, dat hij duidelijk nog niet beheerst, antwoord het kind altijd met: "Dat kan ik wel, dat weet ik wel, ik weet wel hoe het moet !"

Het kan ook zijn dat succes is altijd gezien wordt als een gevolg van de hulp van anderen of van het feit dat je geluk hebt gehad, maar nooit omdat je zelf iets goed kunt. Dit leidt vaak tot angstig en ontwijkend gedrag. Het kind durft geen uitdagingen aan. Zelfvertrouwen is in dit geval ver zoek.

Of succes wordt gezien als een gevolg van de eigen inspanning of inzet: omdat ik zo goed mijn best heb gedaan is het nu wel gelukt. Inzet of motivatie is uitstekend maar moet wel ondersteund worden door ontwikkeling van de competentie of de vaardigheden, waarom het gaat. Anders kan het tot doelloos proberen leiden, waarbij succes niet verzekerd is en dat leidt al gauw tot demotivatie. Deze opvatting kan ook leiden tot roekeloos gedrag: het doet er niet toe wat ik zelf doe, het resultaat is toch een gevolg van toeval of van hulp van anderen die mij altijd te hulp schieten. In het laatste geval aanvaard men ook geen verantwoordelijkheid voor de resultaten van het eigen gedrag.

Het gaat er dus om dat kinderen een realistische inschatting krijgen van hun eigen competenties. Het is dus zaak dat er alles aan wordt gedaan om bij een kind een realistische inschatting te ontwikkelen over de eigen mogelijkheden en bekwaamheden en dat hij leert zien dat die competentie toeneemt

onder invloed van het eigen gedrag of de eigen oefeningen. Het kind moet oorzaken van de gevolgen van het eigen gedrag leren waarnemen.

Kinderen die in hun lichaamsbeweging en lichaamsbeleving achter lopen bij hun leeftijdsgenootjes.

Sommige kinderen hebben moeite met het aanleren en uitvoeren van bepaalde motorische taken. Door hun gedrag wordt al gauw aangenomen dat ze ook intellectueel minder begaafd zijn. Dit blijkt echter meestal niet het geval te zijn. Ze hebben in het algemeen geen zwak intelligentie niveau. Het gaat vaak om kinderen, waarbij hun motorische vaardigheden minder zijn dan je op grond van hun intelligentie zou verwachten. De coördinatie of samenwerking van de spieren is onvoldoende of de samenwerking tussen de beweging en de waarneming schiet tekort.

Ze zijn soms traag in de bewegingen, passief. De coördinatie van handen is niet goed, ze hebben moeite met taken die een visueel-ruimtelijk karakter hebben, bijv. het tekenen van een poppetje of het natekenen van ruimtelijke voorstellingen

Er kan sprake zijn van problemen met de grove motoriek: traplopen, voetballen: touwtje springen, koprol maken, ballen vangen, houterig bewegen, evenwichtsvaardigheden: op een smalle streep lopen, op een been staan.

Vaak is er sprake van problemen met de fijne motoriek: schrijven, tekenen, kleuren, knippen. Voorbeeld: schrijven is een ingewikkeld proces van bewegingen. Schrijven van de letter b: je begint onderaan en dan ga je naar boven, maar niet recht naar boven maar schuin, je draait naar links en gaat naar beneden en onderaan maak je een bochtje naar rechts, dan weer een stukje omhoog, en dan naar rechts. Ook zie je dat ze vaak moeite hebben met op de lijnen schrijven: dansende letters, moeilijk leesbaar. Langzaam aan- en uitkleden zie je ook nog al eens..

Bij zowel de grove als de fijne motoriek gaat het om de coördinatie van vele uiteenlopende spierbewegingen (bijvoorbeeld: het uitvoeren van een handeling met twee handen, met elk een eigen beweging zoals het uitknippen van een figuur op papier), coördinatie van visuele waarneming met de beweging en coördinatie van de beweging met de voorstelling van de activiteit in ons brein (hoe teken je een vierkant). Daarom spreken we ook over: psychomotoriek: er is steeds een wisselwerking tussen de beweging en het emotionele en cognitieve denken

Bij sommigen zie je een vertraagde taal ontwikkeling maar bij anderen gaat het lezen vaak vlot.

Het automatiseren van motorische vaardigheden blijft vaak uit of treedt pas na heel lang oefenen op: het strikken van een veter, het vangen van een bal, Het kost hen ook veel inspanning en dan blijft het vaak nog stuntelig, onhandig of houterig..(Denk aan leren autorijden of fietsen: je moet de handelingen in de goede volgorde leren en aan elke deelhandeling aandacht besteden. Eerst je schoenen uitdoen en dan je broek en niet andersom)

Gevolg daarvan: traagheid in de uitvoering van motorische vaardigheden. Laag werktempo, concentratie- en motivatieproblemen bij motorische taken

Dit levert vaak faalervaring op en vermindering van het zelfvertrouwen in heel veel situaties. Ook zien we problemen op school door het trage werktempo. Deze kinderen krijgen al snel een hekel aan school. Er doen zich ook vaak sociaal-emotionele problemen voor. Deze kinderen kunnen of mogen niet meedoen met leeftijdsgenootjes. Ze lopen altijd achter bij gymnastiek en sport, worden nooit of als laatste gekozen door de andere kinderen, Andere kinderen laten vaak merken wanneer hij/zij iets niet goed doet of verprutst)

Als gevolg hiervan zien we ook vaak gedragsproblemen. Ze zijn vaak onhandelbaar, en geprikkeld

Conclusies

We hebben een aantal buitenbeentjes de revue laten passeren. Kinderen die problemen hebben met aandacht en concentratie, kinderen die hyperactief en onrustig gedrag vertonen, angstige kinderen, kinderen die moeite hebben met het aangaan en onderhouden van sociale contacten, opstandige en agressieve kinderen, kinderen die moeite hebben met het accepteren van de verantwoordelijkheid voor het eigen gedrag en kinderen die achterlopen in lichaamsbeleving en beweging. De Stichting het Zonnekind wil voor een aantal van deze kinderen iets doen. Wij bieden geen therapie aan voor deze kinderen. Wij bieden een gelegenheid aan waar deze kinderen gewoon deel kunnen nemen aan sport en spel, zoals andere kinderen dat ook kunnen op school of in sportverenigingen, zonder hinder van hun handicap. Wij hebben gekozen voor een vorm en samenstelling van de bijeenkomsten op zo'n manier dat kinderen vertrouwen krijgen in eigen kunnen, geconcentreerd bezig leren zijn, hun angsten leren overwinnen, hun agressie leren reguleren en hanteren, verantwoordelijkheid leren nemen voor de gevolgen van het eigen gedrag en beter met hun motorische achterstand leren omgaan. Wij als Stichtingsbestuur nemen deze uitdaging aan. Wij hopen en vertrouwen op uw medewerking en steun in de toekomst.

Ridderkerk, 6 maart 2008.

*) Voorbeeld ontleend aan R. Vonk (red.) Cognitieve sociale psychologie, Lemma, 2003.

